

Дроботя Я. А.

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту
Полтавської державної аграрної академії*

ОСОБЛИВОСТІ ПАРАДИГМИ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ТНК

FEATURES OF TNC FINANCIAL RISK PARADIGM

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено фінансові ризики транснаціональних корпорацій, зокрема ризики за джерелами виникнення - корпоративні ризики, систематичні та несистематичні ризики були охарактеризовані враховуючи особливості здійснення діяльності такими підприємствами як транснаціональні корпорації. Окрім того автором запропоновано власну інтерпретацію складових означених ризиків. Так, особливість систематичного ризику транснаціональних корпорацій полягає в тому, що він поділяється на дві складові: систематичний ризик міжнародного фінансового ринку та систематичний ризик ринків окремих країн. Корпоративний ризик – це ризик за джерелами виникнення, який властивий лише транснаціональним корпораціям, тобто це ризик організаційної структури та управління в ній. Визначено особливості управління фінансовими ризиками транснаціональних корпорацій. Зазначено, що стратегії та методи управління фінансовими ризиками транснаціональних корпорацій не є специфічними, однак особливості управління полягають у використанні інструментів управління характерних для підприємств, які здійснюють міжнародну діяльність.

Ключові слова: ризики, фінансові ризики, транснаціональні корпорації, корпоративні ризики, систематичні ризики, несистематичні ризики.

АННОТАЦИЯ. В статье исследованы финансовые риски транснациональных корпораций, в частности риски по источникам возникновения - корпоративные риски, систематические и несистематические риски были охарактеризованы

учитывая особенности осуществления деятельности такими предприятиями как транснациональные корпорации. Кроме того автором предложено собственную интерпретацию составляющих указанных рисков. Так, особенность систематического риска транснациональных корпораций заключается в том, что он делится на две составляющие: систематический риск международного финансового рынка и систематический риск рынков отдельных стран. Корпоративный риск - это риск по источникам возникновения, который присущ только транснациональным корпорациям, это риск организационной структуры и управления в ней. Определены особенности управления финансовыми рисками транснациональных корпораций. Отмечено, что стратегии и методы управления финансовыми рисками транснациональных корпораций не являются специфическими, однако особенности управления заключаются в использовании инструментов управления характерных для предприятий, осуществляющих международную деятельность.

Ключевые слова: риски, финансовые риски, транснациональные корпорации, корпоративные риски, систематические риски, несистематические риски.

ANNOTATION. In article we studied the financial risk of transnational corporations, including risks of sources of corporate risks, systematic and unsystematic risks have been identified, given the characteristics of activities of such enterprises as multinational corporations. Besides, the author offered own interpretation of the aforementioned components risks. Thus, feature of multinationals systematic risk is that it is divided into two components: systematic risk of the international financial market and systemic risk of individual countries' markets. Corporate risk is a risk by source of origin, which is peculiar only to multinational corporations, that is the risk of organizational structure and management of it. We identified financial risk management of multinational corporations. It is noted that the strategies and methods of financial risk management of multinational corporations are not specific, but especially the management is to use management tools which are specific to enterprises involved in international activities.

Keywords: risks, financial risks, transnational corporations, corporate risk, systematic risk, unsystematic risk.

Постановка проблеми. Глобалізація та інтеграція призвели до виникнення підприємств діяльність яких не обмежується кордонами певної країни. Діяльність таких підприємств дозволяє більш ефективно використовувати капітал направляючи його у ті країни, де вища рентабельність, нижчі податки, дешевша робоча сила, вищий попит на продукцію, мінімальний контроль за викидами в навколишнє середовище тощо, однак навіть міграція та перелив капіталу ТНК за таких умов не дозволяє уникнути фінансових ризиків. Отже, ТНК, як і будь-яке підприємство в процесі здійснення своєї виробничої та комерційної діяльності піддається фінансовим ризикам. Дані ризики мають певні особливості, які пов'язані перш за все саме із переміщенням капіталу між країнами. Дослідження даних особливостей дасть можливість більш повно здійснювати управління фінансовими ризиками ТНК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню фінансових ризиків присвятили свої праці такі науковці як І.О. Бланк [1], В.В. Вітлінський, Г. У. Великоіваненко [3], Н. В. Воеводіна [4], Р. В. Пікус [10]. К. Редхед, С. Хьюс [11]. Діяльність ТНК аналізували В. А. Вергун [2], О. В. Пазиніч [13], В. І. Ступницький [2], О. В. Чернова [13]. Міжнародні ризики досліджували М. В. Дамаскіна [12], Л. М. Волощенко [5], І. В. Криштопах [5], А. О. Мамедов [7], Т. О. Фролова [12] та ін. М. В. Дамаскіна [9, 12], О. М. Мозговий [8], Т. В. Мусієць [8], Т. Є. Оболенська [8], Є. Панченко [9], Т. О. Фролова [12] досліджують питання саме ризиків ТНК.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність даної теми зумовлена постійним прагненням до підвищення конкурентних переваг ТНК та збільшенням їх кількості, значним впливом процесу зменшення, утримання або ж уникнення ризиків ТНК на світове господарство та діяльність інших підприємств. Не зважаючи на численні наукові доробки стосовно управління фінансовими ризиками та фінансовими ризиками ТНК, питання особливостей

фінансових ризиків ТНК та особливостей, котрі виникають в процесі управління фінансовими ризиками ТНК є недостатньо дослідженими що й обумовлює необхідність даного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження фінансових ризиків транснаціональних корпорацій за джерелами виникнення крізь призму особливостей даних ризиків порівняно з іншими підприємствами та аналіз особливостей, що виникають при управлінні фінансовими ризиками ТНК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність ТНК, як і будь-якого підприємства пов'язана із ризиком та невизначеністю, а винагородою за ризик є прибуток. Однак, тут слід зауважити про певні відмінності ризику і невизначеності пов'язані з тим, що діяльність ТНК відбувається в межах декількох країн, що має, з точки зору ризику свої як позитивні так і негативні риси. Досліджуючи ризики ТНК з метою ефективного управління ними перш за все слід означити їх, а потім визначити їх особливості. Так, фінансовий ризик ТНК, з нашого погляду, доцільно розподілити на три основні складові, які пропонує О. М. Мозговий, Т. В. Мусієць, Т. Є. Оболенська [8]: 1) ризик пов'язаний із структурою діяльності ТНК та централізацією (децентралізацією) управління – корпоративний ризик; 2) систематичний ризик ТНК; 3) несистематичний ризик ТНК.

О. М. Мозговий, Т. В. Мусієць, Т. Є. Оболенська, зазначають, що до першої групи ризику – ризику корпоративної структури ТНК відносяться ризик неплатежу та валютний ризик [8], однак з нашого погляду, виділивши ризик пов'язаний із структурою діяльності ТНК до даних ризиків слід віднести ризики пов'язані з централізацією або ж децентралізацією управління в межах ТНК, ризики поведінкові, які пропонують у своїй праці М. Дамаскіна Є. Панченко [9, с. 39, 45], зокрема ризики, що виникають від діяльності крос-культурних інвестиційних команд, корпоративно-культурні ризики, ризики дружніх поглинань, ризики, що залежать від культурного типу ризик-менеджерів. Валютний же ризик, на нашу думку, слід віднести до другої групи – систематичні ризики ТНК, а ризик неплатежів – внутрішній ризик, тому його слід віднести до

третьої групи. До другої групи - систематичних ризиків ТНК, окрім валютного ризику, з нашого погляду, слід віднести відсотковий, податковий, ціновий, політичний та інші ризики пов'язані з загальною поведінкою ринку. Однак, особливість систематичних ризиків ТНК порівняно з підприємствами інших галузей полягає в тому, що загальна поведінка ринку, яка впливає на діяльність ТНК – поведінка на міжнародному фінансовому ринку та поведінка на фінансових ринках окремих країн в межах якої здійснює свою діяльність ТНК, а отже і дані ризики, зокрема валютний, відсотковий, податковий, ціновий, політичний тощо можуть бути зумовлені змінами на міжнародному фінансовому ринку та фінансовому ринку певної країни, а тому дані ризики для ТНК мають дві складові. До третьої складової фінансового ризику ТНК О. М. Мозговий, Т. В. Мусієць та Т. Є. Оболенська, відносять несистематичні ризики пов'язані з країною в якій здійснює діяльність ТНК: політичні ризики, ризики обмеження переказів, ризики, пов'язані з динамікою економічного циклу країни, експропріацією, операційні валютні ризики і поточні валютні ризики [8]. З нашого погляду, ризик ринку певної країни та політичний ризик, як уже зазначалося нами, належать до другої групи ризиків – систематичні ризики ТНК. До третьої групи ризиків ТНК, з нашого погляду, слід віднести: структурний ризик, ризик зниження фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності, інвестиційний ризик, інноваційний ризик, кредитний та депозитний ризики, ризики пов'язані із інвестиційною психологією ТНК, ризики професійної рефлексії. Отже, ризик ТНК, що належить до третьої групи не є специфічним порівняно з іншими підприємствами. На нашу думку, всі особливості фінансових ризиків ТНК слід розглядати по складових фінансового ризику ТНК за джерелами виникнення. Однак, тут слід зробити уточнення щодо того, що класифікація фінансового ризику ТНК за джерелами виникнення порівняно з іншими підприємствами має свої особливості, зокрема інші підприємства мають лише дві складові ризику за джерелами виникнення – систематичні та несистематичні, тобто корпоративний ризик – це ризик за джерелами виникнення, який притаманний лише ТНК.

Особливості фінансових ризиків ТНК

Складові фінансового ризику ТНК за джерелами виникнення	Характеристика особливостей даних складових
1) корпоративний ризик	- фінансові ризики можуть виникати в межах ТНК в цілому та в межах лише певного філіалу; - управління ризиком розподіляється на дві складові – системний підхід, тобто управлінські заходи щодо ризику в межах ТНК та управління фінансовим ризиком в межах філіалу; - управління фінансовими ризиками як на рівні материнської компанії так і на рівні філіалу залежить від потреб материнської компанії; - управління фінансовим ризиком для більшості ТНК – функція центрального апарату ТНК; - управління фінансовим ризиком ТНК залежить від національних та культурних цінностей фінансового менеджера; - управління фінансовим ризиком ТНК залежить від якісного горизонтального підпорядкування (фінансовим менеджерам або директорам ТНК, відділу кадрів, генеральним директорам ТНК, іншим підрозділам)
2) систематичний ризик ТНК	- систематичний ризик підприємств ТНК відповідно складається із систематичного ризику, що виникає на фінансовому ринку певної країни та систематичного ризику, що виникає в межах світового фінансового ринку; - стратегії управління фінансовими ризиками ТНК включають механізми нейтралізації ризику шляхом можливостей здійснення операцій на фінансових ринках країни базування філіалів та міжнародному фінансовому ринку; - систематичний ризик ТНК можна частково диверсифікувати шляхом створення філіалів в різних країнах; - валютний та політичний ризики – основні групи ризиків ТНК, при чому політична складова ризику для ТНК має вагоме значення і полягає в ставленні країни реципієнта інвестицій до діяльності ТНК в межах держави, а валютний ризик пов'язаний із можливістю виникнення втрат при здійсненні конверсійних операцій; - діяльність здійснюється в умовах різних податкових систем та різного страхового захисту; - виникає можливість ризику подвійного оподаткування; - фінансовий ризик ТНК залежить від цінового контролю в межах певної держави; - захист від ризику потенційних збитків і інфляційного ризику здійснюється шляхом переміщення діяльності в іншу країну
3) несистематичний ризик ТНК	- особливості несистематичного ризику пов'язані із внутрішньою структурою діяльності ТНК: управління фінансовими ризиками може здійснюватися централізовано та децентралізовано, з використанням обох підходів

Джерело: розроблено на основі [1, 5, 6, 7, 8, 9]

Слід зазначити, що перша та третя група ризиків ТНК – ризики, на які підприємство може здійснювати вплив зменшуючи або уникаючи їх, друга група – зовнішні стосовно діяльності ТНК ризики до яких необхідно лише пристосовуватись. Однак, частково другу групу ризиків ТНК може диверсифікувати переносючи свою діяльність у ті країни, де лояльні податкові системи, вищий відсоток рентабельності, дешева робоча сила, краща політична ситуація тощо.

Якщо говорити про управлінські заходи щодо регулювання ризику, які використовує ТНК порівняно із підприємствами, що діють в межах однієї держави, то тут також є певні особливості, зокрема:

- стратегії та методи, що використовують ТНК для управління фінансовими ризиками є загальноприйнятими, однак, інструменти в межах даних стратегій і методів є специфічними, зокрема: передача ризику – це не лише передача ризику страховій компанії, а й використання таких інструментів як введення валютних застережень та обрання валюти ціни й валюти платежу. Окрім того передача ризику страховій компанії також має свої особливості, зокрема ризик може передавати ТНК вцілому або ж окремий філіал, при цьому передати ризик можна міжнародній страховій компанії або ж страховій компанії, яка діє в межах певної країни.

- стратегія зменшення ризику, що базується на диверсифікації, лімітуванні та хеджуванні в умовах ТНК також має свої особливості, зокрема: такий метод як диверсифікація, тобто зменшення ризику шляхом розпорошення діяльності між різними об'єктами вкладення в умовах ТНК має свою інтерпретацію – використання таких інструментів як неттинг, використання декількох валют, реінвойсирування, тактика прискорення або ж уповільнення платежів [5];

- стратегія утримання ризику пов'язана із формуванням внутрішніх резервів підприємства в умовах ТНК має також свою інтерпретацію пов'язану із тим, що резерви можуть формуватися в межах філіалу та в межах ТНК вцілому, при чому залежно від структури діяльності ТНК резерви одного філіалу можуть направлятись у разі необхідності в інший.

Висновки. Отже, управління ризиками ТНК має свої особливості. Дані особливості пов'язані як із класифікацією фінансових ризиків та їх інтерпретацією так із управлінням, зокрема особливостями втілення стратегій та методів управління фінансовими ризиками, що є загальноприйнятими через використання певних інструментів.

Бібліографічний список:

1. Бланк И. А. Управление финансовыми рисками : [учебник] / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2005. – 600 с.
2. Вергун В.А. Сучасні інноваційні стратегії ТНК і синергетичний ефект «Технологізації» [Електронний ресурс] / В. А. Вергун, О.І. Ступницький // 36. наук. праць Донецького національного університету. – 2014. - № 3. – С. 50-57. - Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/viewFile/2310/2030
3. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : [монографія] / В. В. Вітлінський, Г. У. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
4. Воеводина Н. В. Управление финансовыми рисками / Н. В. Воеводина. – Владивосток : Дальневосточный государственный университет, 2001. - 92 с.
5. Волощенко Л. М. / Управління фінансовими ризиками глобального (національного) фінансового ринку / Л. М. Волощенко, І. В. Криштопа // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2012. – № 4 (29). – С. 239-244.
6. Дроботя Я. А. / Особливості управління фінансовими ризиками ТНК / Я. А. Дроботя // Матеріали 2-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Сучасний менеджмент: проблеми та перспективи розвитку»], (19 травня 2017 р.). – Херсон : ХДАУ, 2017. – С. 261-262.
7. Мамедов А. О. Міжнародний фінансовий менеджмент в умовах глобального фінансового ринку / А. О. Мамедов. – М. : Магістр, 2007. – 453 с.

8. Мозговий О. М. Міжнародні фінанси [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць. – К. : КНЕУ, 2005. – 557 с. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/26265/>.

9. Панченко Є. Інвестиційний ризик менеджмент транснаціональних корпорацій: парадигма ХХІ століття [Електронний ресурс] / Є. Панченко, М. Дамаскіна // Міжнародна економічна політика. – 2009. – № 1-2. – С. 33-73. – Режим доступу : http://ierjournal.com/journals/10-11/2009_02_Panchenko_v.pdf.

10. Пікус Р. В. Управління фінансовими ризиками : [навч. посіб.] / Р. В. Пікус. – 2-ге вид., виправ. – К. : Знання, 2011. – 598 с.

11. Рэдхэд К. Управление финансовыми рисками / К. Рэдхэд, С. Хьюс. – М. : ИНФРА-М, 1996. - 288 с.

12. Фролова Т. О. Еволюція парадигми міжнародного ризик-менеджменту / Т. О. Фролова, М. В. Дамаскіна // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економічні науки». – 2011. – Вип. 5(3). – С. 264-274.

13. Чернова О. В. Транснаціональні корпорації в міжнародній економічній системі / О. В. Чернова, О. В. Пазиніч // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 12. – С. 24-26.